

LUDASSY MÁRIA:

A forradalom szó jelentéséről

1986-ban, az Eörsi lakásán rendezett évfordulós konferenciára az 1793. május 31-én megjelent Condorcet-cikk fordításával készültem. Aki emlékszik még történelmi tanulmányaiból a dátum jelentőségére, az tudja, hogy az erőszakos jakobinus hatalomátvétel – az ő szavukkal forradalom, valójában a brumaire 18-ainál semmivel sem elegánsabb puccs – napjáról van szó. Condorcet, akit a legenda szerint csak Danton figyelmeztetése mentett meg attól, hogy girondista barátaival együtt június 1-jén letartóztassák, mely művelet jóvoltából a Konventben addig kisebbségben levő jakobinusok egyszerre bolsevikká váltak, utolsó megjelent tanulmányában a forradalmi/forradalom szó szemantikai vizsgálatának eredményeként azt írja, hogy „forradalmi változásnak csak azt nevezhetjük, ami a szabadság növelése irányában hat, a forradalom célja mindig a szabadság”, ezzel az egyenlőség meg a „haza veszélyben” jelszavával bevallottan szabadságcsökkentő, szabadságjogokat „felfüggesztő” jakobinus mozgalomról mondja ki, hogy a forradalom ellentéte (az ellenforradalom szót az eme minősítést büszkén vállaló királpárti katolikusokra hagyván). Nyilvánvaló, hogy a Condorcet-cikk fordításával az 1986-ban még virulens 56-os ellenforradalom hivatalosságával (lásd Berecz könyve) polemizáltam, olyannyira átlátszó módon, hogy kedvenc orgánomom, a *Világosság* csak 1989 nyarán merete lehozni „forradalmi” fordításomat, amikor már eljutottunk a „népfelkelésig”, meg különben is a 200. évforduló miatt átment. Ha a condorcet-i definíciót alkalmazom az 50. évforduló sajnálatos eseményeire, akkor nagy valószínűséggel elbukik a forradalmiság próbáján: a tüntetők többsége (most a B-közép mérsékelt politikai tudatosságú részét hagyjuk) kifejezetten a szabadság korlátozását, 1989-ben elnyert szabadságjogaink visszavételét célozta: a Szűz Mária országa a nem keresztények (vagy akár csak nem katolikusok) jogai vonatkozásában nem sok jóval kecsegtet, a Szent Korona-tan sem feltétlenül a személyes szabadság növelése irányába ható alkotmányos alapelv. **A turulos-jurtás-rovásírásos pogány magyar szabadság sem több, mint a modern ember jogi szabadsága.**

Ez a habókos háttértársulat akkor sem keltett igazi veszélyérzetet bennem, amikor a Kossuth téren nemzeti számonkérőszéket játszottak, bár kérdés, hogy ki védte volna meg a felolvasott nevek – vélelmezett zsidók és valós liberálisok – viselőit, ha tucatnyi békés tüntető kedvet kap irányítószámmal megadott lakcímük felkeresésére? Mentségükre szóljon, hogy volt a XVIII. században a forradalom szónak egy olyan értelmezése is – Tom Paine, az amerikai forradalom liberális demokrata ideológusa a *Common Sense* című 1776-os művében még ezt használta –, mely a **polybuszi** körforgásméletnek megfelelően a valamihez való visszatérésként értelmezte a *revolutio*-t. Azaz elvesztett ősi szabadságunk visszaszerzése a cél, visszatérés a nép rabigába hajtása előtti aranykorba. Ezt Anglia vonatkozásában a normann hódítás előtti korokra teszi: az elnyomó nemcsak nemesként, de idegenként is megkülönböztethető, kvázi más fajú. Nos nem tudnék a szász szabadság szépségeihez hozzászólni, mivel vonatkozó ismereteimet magam is maximum a Robin Hood-legendákból merítem, de Paine nem volt egyedül a forradalmat retorikailag egy *status quo ante* fogalmával

azonosító eszméivel: Sieyès abbé híres *Mi a harmadik rend?*-jében az első két kiváltságos rendet nem egyszerű elnyomóként, hanem nemzetidegenként definiálja: tudniillik a gall őslakosságot leigázó frank hódítók utódaiként, ezért lehet „a harmadik rend maga a nemzet”. Amerikában Paine szerencsére megfélekedezett az elnyomók etnicista definíciójáról, és pennsylvaniai alkotmánytervezetében a liberális demokrácia, az individuális szabadságjogok teljes eszmei fegyverzetét felvonultatja, még hozzá a „minimal state” igen radikális változatával. Amivel viszont a forradalmi Franciaországban nem aratott túl nagy sikert, ahova pechére a szeptemberi vérengzések napjaiban érkezett.

A radikális demokrata Paine mellett nagy konzervatív vitapartnere, az „old whig” Burke is a valamihez való visszatérés forradalom-definícióját használja a dicsőséges forradalomra (1688 célja a régi szabadság, a *Magna Charta*-tól kezdve a *Petition of Rights*-on keresztül a *Bill of Rights*-ig terjedő fokozatos fejlődés, szerves jogkiterjesztő evolutio beteljesedése, míg a francia forradalom a maga történelmi *tabula rasát* teremtő „metafizikai deklarációival” kidefiniálja magát az európai fejlődés egységes-organikus folyamatából. Nos 1956 szánalmas remake-jében utazó polgártársaimat nem szeretném a burke-i klasszikus konzervatív pozícióval összehozni, mivel egyik első aktusuk az volt, hogy a tévészékház kapuja fölül levették az Európai Unió zászlaját, hogy helyébe az árpádsávost tegyék ki. Az ehhez fűződő asszociációinkhoz hasonlatosat nem tudok idézni az angol vagy francia történelemből: ha volt Artur királynak vagy Nagy Károlynak hadi zászlaja, azt biztosan nem használták a XX. századi holokauszt díszleteként. És ne feledkezzünk meg arról, hogy amíg mi itt nyugodtan filologizálhatunk a forradalom szó etimológiáján, sok, a zsinagóga környékén lakó idős hölgy *Kristalnacht*-ként élte meg az utcán vonuló randalírozók októberi performance-át.

Ám én még ebből sem vonnám le a „semmi szabadságot a szabadság ellenségeinek” Saint-Just-i következtetését, melyről tudjuk, hogy „a szabadság zsarnokságához”, azaz a nem szabadsághoz vezetett, így a condorcet-i kritériumok alapján a forradalom ellentétéhez. A XX. század egyik legnagyobb tragédiája, hogy a liberális (és szociáldemokrata, kereszténydemokrata) értelmiség képtelen volt megválaszolni azt a kérdést, hogy meddig tűrhető az extraparlamentáris erők „szabadsága” a parlamentáris szabadságjogokkal szemben. Amikor a Róma elleni menet eléri Rómát, már késő. Ám amíg csak a verbális agresszió esete forog fenn, addig a szólásszabadság százszor szent jogát sértjük, ha korlátozzuk kifejtésében. Vajon a „clear and present danger” ugyanúgy vonatkozik az Országháza előtt alkotmányellenes jelszavakat skandalókra, mint Mill és Laski szerint a gabonakereskedő háza előtt a gabonaárak liberalizációja ellen tüntetőkre? És mit tehetünk mi, a népből-nemzetből exkommunikáltak azzal a vörös és fehér jakobinizmus örökségeként ránk maradt hagyománnyal, mely szerint „Franciaországban csak két párt van: a nép és a nép ellenségei” (Robespierre), illetve „Franciaországban csak két párt van: a nemzeti oldal, a »Franciaország a franciáké« pártja és a nemzetellenes – »antifrançais« párt, mely az idegenek, a zsidók és liberálisok nemzetközi összeesküvését képviseli” – ezért mindkét definíció szerint a képviseleti rendszert, mely a magánérdekek többségét reprezentálja, fel kell számolni a „nép igazi érdekei” (Rousseau–Robespierre), illetve „a nemzet látens akarata” (Ch. Maurras) nevében. Ez utóbbi diszkrét bája különben, hogy nincs, elvileg nem lehet

bármely kicsiny-groteszk vagy félelmetes csoportocska, mely ne nevezhetné ki magát „a” nemzet egyedüli legitim képviselőjének (lévén a csak „empirikus” többség morálisan illegitim), ezzel a direkt demokrácia nevében vidáman szétverhető a reprezentatív rendszer minden alkotmányos alapintézménye – egyelőre csak szavakkal, de egy Parlament előtti tényleg csak verbálisan agresszív tömeggyűlésen hallhattuk: százezer erős karnak semmi sem tud ellenállni, csak most (még?) nem törünk be a népképviselő házába a nép nehezen definiálható akarata nevében.

Egyébként Gobinau gróftól, a fajelmélet feltalálójától tudjuk, hogy a liberális politikai etikett egyedüli legitim harci eszköze, a racionális érvelés használata maga a bizonyíték arra, hogy alkalmazója származástaniilag vagy mentalitásbelileg „sématisé”, azaz az alsóbbrendű fajhoz tartozik, mivel egy árja hős sohasem argumentál, hanem kardjával odacsap. Az első csapáson már túlvagyunk. Bence hajdani konferencia-címét plagizálva: látom, hogy jön a szabadság alkotmányát támadó tömeg. És totálisan tehetetlennek érzem magamat.